

Prožitek Vánoc

Radomil Hradil

Přes Juliette, romskou kulturu a staré slovanské rituály jsme doputovali až k lidovým obyčejům, abychom se alespoň trochu mohli sžít s někdejšími stavy lidského vědomí, pomocí toho si uvědomit jeho stav současný, nám vlastní, na který by se nám bez tohoto srovnání a bez této přípravy sotva podařilo podívat se s odstupem. Než se mu ale budeme blíže věnovat, na chvíli se ještě zastavíme u těchto lidových tradic; už nyní si však můžeme říci, že tyto obyčeje, zachovávané v některých případech dokonce i v dnešní racionální době, vycházejí, jak jsme viděli, z dávných rituálů; tyto rituály však nebyly výplodem pověřivé mysli, jak se z pozice svého intelektuálního vědomí obvykle domníváme, nýbrž odrážely, vyjadřovaly realitu duchovního světa, kdysi pro lidi mnohem přístupnějšího než dnes pro nás. Můžeme říci, že duchovní dění, které je zdrojem dění hmotného, bylo lidmi, kteří ho bezprostředně vnímali, prožívali, vyjadřováno v rituálech, rituálních tancích, hrách či zápasech, například v kolových tancích dívek činnost některých přírodních duchovních bytostí, takzvaných vil či rusalek. Jenom ten, kdo nevěří v existenci duší zemřelých, přírodních duchovních bytostí, andělů a duchovního světa vůbec, se může těmto rituálům či obyčejům vysmívat nebo se na ně dívat se shovívavou prezíravostí; a nevěří v ně ten, kdo ztratil možnost sám je prožívat.

Avšak i ti nejracionálnější z našich současníků podléhají atmosféře Vánoc a jejich duší se v době adventu a zvláště pak samotných vánočních svátků zmocňuje zvláštní sladce-bolestné rozechvělé rozpoložení, taková ta zjihlost, a s dětským úsměvem zdobí vánoční stromeček a obdarovávají své blízké, rituálně jedí rybu a někdy i pěstují staré obyčeje, jako je rozkrojení jablka, odlévání oliva, pouštění skořápek po vodě atd. Sjedou se celé příbuzenstvo a lidé k sobě mají zvláště blízko, a co o Vánocích nemůže chybět, jsou pohádky (byť dnes televizní), tyto archetypální imaginace. Když si tuto náladu v sobě vykoulíte, anebo když se vám o Vánocích podaří dívat se sami na sebe a vnímat své duševní rozpoložení, budete si opět moci alespoň v náznaku udělat představu o dřívějším stavu lidského vědomí v němž však toto prožívání bylo ještě mnohem více vystupňované a bylo prakticky permanentní.

Čím bychom tedy toto vědomí, na základě našeho prožitku Vánoc, charakterizovali? Snad těmito body:

jakási až dětská prostota, naivita zaplavující naše nitro, slavnostní nálada, jejímž vystupňováním může být až prožívání posvátnosti okamžiku, potřeba obrazů, imaginací a ústup od abstrakcí ve vnitřním prožívání, mnohem intenzivnější prožívání pospolitosti než v jiných chvílích, tedy jakoby kruh lidských duší, jehož jsme součástí a do něhož patří i zesnulí členové rodiny, na něž v tu chvíli vzpomínáme více než jindy (aniž bychom tušili, že jsou možná skutečně přítomní naší slavnostní hostině),

kdy svou vlastní individualitu prožíváme s mnohem menší intenzitou než obvykle a kdy také máme mnohem větší potřebu dávat, sloužit druhým, být tu pro ně a obětovat se, jsou to zároveň chvíle, kdy se nám otevírá nebe, kdy jsme ochotni uvěřit, že existuje něco nás přesahujícího, kdy možná i cítíme tu zvláštní milost rozlévající se shůry, kdy rádi předstíráme, že nás navštívila nadpřirozená bytost Ježíška či Santa Clause, aby nás obdarovala. (Mimochodem, „naši“ Romové mívají o Vánocích v oknech domu až deset či dvanáct Santa Clausů - některé jako nálepky na okenních tabulích, jiné v podobě poměrně velkých mávajících figur stojících za oknem a několik také jako loutky zdolávající po provaze stěny domu. A není to jen tím, že zde bydlí také děti, ale právě onou prvotní kvalitou jejich nitra. - Naše dvouapůlletá dcera při spatření tohoto santaclausovského nadělení nadšeně zvolala: „Šítek, Šítek - jujá, jujá - máme radost!“

A nyní si představme, že tento stav duše bychom prožívali neustále a že by se ještě vystupňoval, zvláště v určitých významných okamžicích, při společných oslavách, kterých bylo, jak jsme viděli, opravdu velké množství. A připočteme k nim všechny týdenní společné obřady nebo i každodenní modlitby prováděné ve stejnou dobu... Zní to ve vás? Nuže, pojďme se nyní podívat na některé z lidových obyčejů.